

SLOVENSKI GOSPODAR

Izhaja vsako sredo
Cene: Letno din 32—, polletno
din 16—, četrtletno din 9—, ino-
zemstvo din 64—
Poštno-čkovni račun številka 10.603

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO
Z MESEČNO PRILOGO „KMEČKO DELO“

Uredništvo in upravništvo: Maribor, Koroška 5.
Telefon 21-13

Cene inseratov: Cela stran
din 2000—, pol strani din 1000—,
četrt strani din 500—, 1/8 strani
din 250—, 1/16 strani din 125—
Mali oglasi vsaka beseda din 1—

Preureditev Jugoslavije

Sedanji svetovni položaj je takšen, da zahteva močne države. Vojna živceva vlada v Evropi že od marca 1938, ko je bila Avstrija priključena Nemčiji. Od marca 1939, ko je bila nekdanja češko-slovaška država kot protektorat pridružena Nemčiji, se ta vojna stopnjuje od meseca do meseca. Vojna živceva se je napela do višine. Če ne bodo živci narodov vzdržali, se bo razvel oborožen spopad, ki bo potegnil v svoj krvavi ples predvsem evropske velesile. V takem do skrajnosti napetem položaju je treba poleg močnih živcev državnikov tudi močnih držav, ki so pripravljene in sposobne svojo neodvisnost in svoje pravice braniti samozavestno, odločno in nepopustljivo. Močna pa je tista država, ki je notranje urejena v zadovoljstvo vseh državljanov. Naša država doslej ni bila tako urejena. Zaradi pretiranega beogradskega centralizma je naša država bila politična tvorba, ki je bila slična telesu, v katerem se vsa kri zbira v srcu, ne oddaja pa se v potrebni količini v posamezne ude. Blejski sporazum z

dne 24. avgusta je tej nezdravi ureditvi napravil konec. Naša država se preureja v smislu samobitnosti, samostojnosti in samopravnosti hrvatskega in slovenskega naroda. Blejski sporazum pomenja velevažno prelomnico v zgodovini naše države. Ta prelom je hkrati polom vseh tistih, ki so goreli za centralizem, unitarizem (edinstvenost) in integralni (celotnostni) jugoslavizem. Ta polom je hudo zadel JNS (Jugoslovansko nacionalno stranko), pod koje zastavo maršira v Sloveniji liberalizem meščanskega razumnštva in laži-svobodomiselnih naprednjaških kmetijcev. Nas — stranko slovenskega ljudstva — pa državna preureditev napolnjuje z velikim zadovoljstvom, saj je vznikla iz idej, ki jih je naša stranka od početka naše države propovedala, za katere se je v ustavotvorni skupščini in pozneje v narodni skupščini junaško borila in za katere je prinašala mnogo žrtev. V naslednjem bomo podali zapovrsten pregled dogodkov, ki so se izvršili, in oris bistva notranje državne preosnove.

pravosodni minister dr. Lazar Markovič, minister v p.;
minister prosvete Božidar Maksimovič, minister v p.;
minister za zgradbe dr. Miha Krek, minister n. r.;
minister za gozdove in rudnike dr. Džafer Kulenovič, minister n. r.;
minister za ljudsko telesno vzgojo Jevrem Tomič, minister n. r.;
prometni minister inž. Nikola Beslić, minister n. r.;
minister za zunanje zadeve dr. Aleksander Cincar-Markovič, minister n. r.;
minister vojske in mornarice Milan Nedić, armadni general;
minister za pošto, telegraf in telefon dr. Jos. Torbar, odvetnik v Zagrebu;
finančni minister dr. Juraj Šutej, odvetnik v Sarajevu;
minister brez portfelja dr. Bariš Smoljan, odvetnik v Zagrebu;
minister za trgovino in industrijo dr. Ivan Andres, odvetnik iz Zagreba;
min. soc. pol. in nar. zdravja dr. Srdjan Budisavljevič, odvetnik iz Zagreba;
kmetijski minister dr. Branko Čubrilovič;
minister brez portfelja dr. Mihajlo Konstantinovič, vseučil. prof., Beograd;
minister za notranje zadeve Stanoje Mihađžić, pomočnik bana savske banovine.

Sporazum s Hrvati odobren

Dne 24. VIII. sta se pripeljala na Bled predsednik vlade in notranji minister Dragiša Cvetkovič in voditelj Hrvatov dr. Vl. Maček. Predsednik vlade je priredil dr. Mačku na čast kosilo, na katerega so bili povabljeni poleg članov vlade trije profesorji strokovnjaki, kateri so uredili državnoopravna, političnoopravna ter gospodarska vprašanja, ki se nanašajo na sporazum s Hrvati, in pa uredniki naših glavnih listov.

Popoldne sta se predsednik vlade Dragiša Cvetkovič in dr. Maček odpeljala z Bleda na Brdo, kjer ju je sprejel knez namestnik Pavle v skupno avdienco. O spremembi pri knezu je bilo izdano tole uradno obvestilo:

»Nj. kr. Vis. knez namestnik je sprejel

dne 24. avgusta v skupni avdienci predsednika kraljevske vlade g. Dragiša Cvetkoviča in g. dr. Vladka Mačka, predsednika HSS in SDK koalicije, ki sta mu ob tej priliki obrazložila svoje predloge za ureditev hrvaškega vprašanja. Nj. kr. Vis. knez namestnik je v soglasnosti s kraljevskimi namestniki sprejel predložene predloge v pogledu ureditve tega vprašanja.«

Po vrnitvi z Brda je dal predsednik vlade časnikarjem naslednjo izjavo: »Sporazum je dosežen in je kraljevo namestništvo sprejelo predlog. Zato je moje poslanstvo v celoti uspešno zaključeno. Verujem, da bo sporazum soglasno sprejet in da bo v celoti odstranil poostrene položaje med Zagrebom in Beogradom in jih v celoti popolnoma rešil.«

Nova vlada — novi zakoni

Zgoraj navedeni izjavi predsednika vlade Drag. Cvetkoviča, da je s sklepom sporazuma s Hrvati njegovo poslanstvo uspešno zaključeno, je nujno sledil odstop vlade, ki je bil podan 25. VIII.

Kraljevo namestništvo je sprejelo ostavko in poverilo sestavo nove vlade zopet Dragiši Cvetkoviču.

Vladna kriza je bila zaključena že 26. VIII., ko sta se pripeljala z jutranjim brzovlakom na Bled predsednik vlade, dr.

Vladko Maček in drugi člani nove vlade. Po skupnem kosilu na Bledu so se vsi člani nove vlade s predsednikom Cvetkovičem na čelu odpeljali k zaprisegi na Brdo h knezu namestniku Pavlu. Slovesno zaprisežena je bila na dvoru na Brdu sledeča nova vlada:

predsednik vlade Dragiša Cvetkovič, predsednik vlade n. r.;
podpredsednik ministrskega sveta dr. Vladko Maček, odvetnik v Zagrebu;

Z ukazom kraljevega namestništva sta bila 26. VIII. razpuščena senat in narodna skupščina. Dan volitev bo še določen. Razveljavljeni so zakoni o: volitvah, tisku, zborovanjih in združevanjih. Pooblašča se ministrski svet, da z uredbami z zakonsko močjo izda nov volilni zakon, odnosno spremeni zakon o tisku, združevanjih in zborovanjih.

Istočasno kot nova vlada sta bila imenovana s kraljevim ukazom za novega bana hrvatske banovine dr. Ivan Šubašič, odvetnik v Karlovcu in eden glavnih dr. Mačkovih sodelavcev, ki se je veliko trudil, da je prišlo do sporazuma. Za hrvatskega podpabana je imenovan dr. Ivo Krbek, vseučilišni profesor v Zagrebu.

Ustanovitev in pristojnost banovine Hrvatske

Na osnovi sporazuma med Dragišo Cvetkovičem in dr. Mačkom so kraljevski namestniki na predlog nove vlade izdali 25. avgusta na podlagi čl. 116 sedanje ustave uredbo o ustanovitvi banovine Hrvatske, njenem obsegu in njeni pristojnosti. V banovino Hrvatsko se spójiša ševska in primorska banovina in naslednji okraji sosednih banovin: okraj Dubrovnik (zetska banovina), okraja Šid in Ilk (donavska banovina), okraja Gradačac in Derventa (vrbaška banovina), okraji Brčko, Travnik in Fojnica (drinska banovina). Sedež banovine je Zagreb. V pristojnost banovine Hrvatske se prenesejo posli kmetijstva, trgovine in industrije, šum in rudnikov, javnih del, socialne politike in narodnega zdravja, telesne vzgoje, pravosodja, prosvete in notranje uprave. Vsi ostali posli ostanejo v pristojnosti državnih oblasti na vsem ozemlju. Prav tako ostanejo v pristojnosti državne oblasti tudi posli, ki so posebna pomena za splošne interese države in ki so: skrb za državno varnost, pobijanje protidržavne in rušilne propagande, izvrševanje policijske poročevalske službe, osiguranje državnega reda. Pri podeljevanju rudarskih koncesij, ki interesirajo državno obrambo, bo postopala banovina sporazumno z vojaško upravo; v slučaju nesoglasja odloča ministrski svet. Nadalje gradnja in vzdrževanje državnih prometnih sredstev; verske zadeve; mednarodno-pravni promet; zunanja trgovina in trgovina med banovinami (edinstvo carinskega in trgovinskega področja); menično, čekovno in trgovsko pravo; postavljanje osnovnih načel prosvetne politike potom zakona in osnovnih načel o krajevnih samoupravah ter o delavskem pravu in o vojaškem pravu. Ministrski svet more prenesti tudi druge posle državnih oblasti in ustanov na banovino Hrvatsko. Da bi mogla uspešno reševati svoje posle, se ji mora zagotoviti finančna samostojnost. Kakšni yiri, kakšna oblika in vrsta dohodkov bo pripadala banovini, bo določila posebna odredba. Zakonodajno oblast v zadevah in pristojnosti banovine izvršuje kralj in sabor (deželni zbor) skupno, upravno oblast kralj in ban skupaj, sodno oblast izvršujejo sodišča, ki izrekajo sodbe in sklepe v imenu kralja na podlagi zakona. Sabor tvorijo poslanci, ki jih voli narod svobodno s splošnim, enakim, neposrednim in tajnim glasovanjem s predstavništvom manjšin. Poslanci sabora uživajo imenuniteto. Sabor se sklicuje s kraljevim ukazom. Kralj imenuje in odstavlja bana z ukazom, ki ga sopodpiše novi ban. Ban je odgovoren saboru, sodi ga pa posebno banovinsko sodišče, ki ga tvorijo 3 svetniki Stola Sedmorice, oddelek A in 3 sodniki upravnega sodišča v Zagrebu pod predstvom predsednika Stola sedmorice. Ban rešuje končno vse zadeve svoje pristojnosti; proti njegovim ukrepom in dejanjem so dopuščena pravna sredstva pod zakonitimi pogoji samo s prizivom na upravna in redna sodišča. Celokupna policijska služba je na vsem področju banovine podrejena banu. Če smatra ministrski predsednik, da so bili z aktom bana ali drugih oblasti banovine prekršeni državni ali banovinski zakoni v škodo splošnih državnih interesov, mora predložiti pritožbo na upravno sodišče v Zagrebu.

Računsko kontrolo izvršuje v vseh zadevah iz pristojnosti banovine končno veljavno posebno računsko sodišče. Organizacija upravnega in računskega sodišča

Banovina Slovenija

Ustanovila se bo tudi banovina Slovenija z isto zakonodajno in samoupravno pristojnostjo kakor banovina Hrvatska. Državnopravna možnost je že podana, ker je kraljevsko namestništvo izdalo odlok, da se določbe o banovini Hrvatski od

bo predpisala kraljeva uredba, ki se bo predložila saboru v zakonitev. Za oceno ustavnosti zakonov in sporov o pristojnosti med državo in banovino je pristojno ustavno sodišče, čigar ustroj in postopek bo predpisala kraljevska uredba.

Obseg in prebivalstvo banovine Hrvatske

Ozemlje banovine Hrvatske bo obsegalo 66.393 km², to je 26.6 % vsega državnega ozemlja. Prebivalcev bo banovina imela (po statistiki iz 1. 1931) 4.423.000, med temi 3.052.000 Hrvatov katoliške vere,

25. avgusta 1939 morejo s kraljevim ukazom razširiti na ostale banovine. Ob tej priliki se morejo posamezne banovine spojiti, kakor se more tudi njihov obseg spremeniti.

Politično presenečenje brez primere

Berlin—Moskva zaveznika

Zadnjič smo poročali, da sta sklenili Nemčija in sovjetska Rusija v Berlinu 20. VIII. trgovinski ter kreditni sporazum ob času, ko se vršijo dolgotrajna pogajanja za sklenitev trozveze: Anglija, Francija in Rusija.

Že to novico je sprejela svetovna javnost z velikim presenečenjem. Največje iznenadenje je doživel svet, ko je bila v noči na 23. VIII. predana iz Berlina javnosti vest, da so bila tamkaj zaključena med zastopniki Nemčije ter Rusije pogajanja in sklenjen sporazum za nenapadalno pogodbo med Nemčijo in Rusijo.

Nemški zunanji minister Joachim Ribbentrop se je odpeljal 23. VIII. iz Berlina z 31 strokovnjaki in novinarji v treh letalih v Moskvo. Na moskovskem letališču so sprejeli Ribbentropa odposlanci sovjetskega komisarijata za zunanje zadeve, nemški ter italijanski poslanik.

Nemški zunanji minister se je odpeljal z letališča v bivše avstrijsko poslaništvo, ki je v neposredni bližini nemškega poslaništva ter »Doma gostov«, v katerem so bili nastanjeni angleški in francoski vojaški strokovnjaki, kateri bi naj bili zaključili dolgovozna pogajanja za sklenitev trozveze: Anglija, Francija, Rusija, ki bi bila glede obrambe Poljske protiutež za zvezo med Italijo ter Nemčijo.

Do sklepa te pogodbe ni prišlo in je zapustilo angleško-francosko vojaško odposlanstvo Moskvo 26. VIII. ter se vrnilo v London.

Nemški zunanji minister se je podal 23. VIII. ob 4. uri popoldne v Kremelj. Tam se je sestel s sovjetskim komisarjem za zunanje zadeve Molotovom in Stalinom. Ti pogovori so bili ob 10. uri zvečer zaključeni s podpisom že omenjene in v Berlinu sklenjene pogodbe o nenapadanju. Pogodba obsega 7 točk. Sklenjena je za dobo 10 let s pripombo, da se podaljša za 5 let, ako je katera od pogodbenic ne odpove tekom enega leta pred potekom.

Nenapadalni sporazum je bil podpisan od Ribbentropa in Molotova v navzočnosti Jožefa Stalina.

Nemški zunanji minister je javil 24. avgusta ob eni uri čez polnoč podpis pogodbe in svoj odlet iz Moskve ob 13. uri. Ribbentrop se je odpeljal naravnost v Obersalzberg, kjer je poročal o poteku pogajanj in podpisu pogodbe kanclerju Hitlerju. Po poročilih iz Berlina se je Hitler 24. in 25. avgusta posvetoval s svojimi najozjimimi sodelavci, posebno z maršalom Göringom in zunanjim ministrom Ribbentropom. Teh posvetovanj so se udeleževali tudi odločilni generali.

Nemški kancler Hitler je klical k sebi po večkrat dnevno poslanike velesil in je bil v neprestanih stikih z Mussolinijem.

Zadnjo soboto je ustavila Nemčija ves zračni promet s tujimi državami in je tudi železniški promet skrčila le na par vlakov dnevno. Celo med Jugoslavijo in Nemčijo sta vozila od 27. VIII. naprej le dva osebna vlaka od Beljaka do Jesenic in obratno. Promet med Mariborom in Nemčijo je bil s 27. avg. povsem ukinjen.

Nemška vlada je uvedla 27. avg. za življenjske potrebščine karte, da bi bila zagotovljena pravična razdelitev najpotrebnejših predmetov med prebivalstvo.

Koraki Anglije

Poročila o sklenitvi nenapadalne pogodbe med Nemčijo ter Rusijo so bila veliko presenečenje za Anglijo, kateri najbrž ni bilo znano, kaj se plete za njenim hrbtom.

Angleška vlada je sklicala 23. VIII. sejo. Kralj Jurij VI., kateri se je mudil na Škotskem, se je takoj vrnil v London, da je prisostvoval kronskemu svetu. Po posvetih vlade je bilo razglašeno, da se skliče parlament za 24. VIII. popoldne.

Na sklicani parlamentarni seji je podal ministrski predsednik Chamberlain obširno poročilo o nenadni spremembi v mednarodnem položaju in omenil obveznosti Anglije do Poljske.